

Tuloksellisuustarkastusneuvos Visa Paajanen

Eduskunnan talousvaliokunnalle

HE 146/2020 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2021

Lausuntopyyntö 7.10.2020

Valtiontalouden tarkastusviraston asiantuntijalausunto: tarkastuksen havaintoja elinkeinoelämän edistämistoimista

Valtiontalouden tarkastusvirasto on viimeaikaisissa tarkastuksissaan lähestynyt elinkeinoelämän toimintaympäristöön liittyviä kysymyksiä väyläomaisuuden hallintaa sekä työllisyyden hoitoa koskien. Aiheista on raportoitu VTV vuosikertomuksessa K 19/2020 vp eduskunnalle.

Liikenneverkko – uusinwestointien ja ylläpidon tasapaino on tärkeä

Valtion omaisuus, josta liikenneverkko muodostaa merkittävän osan, on melko vähän esillä valtiontalouden suunnittelussa ja seurannassa. Nyt käsitteilyssä olevassa valtion talousarviossa, omaisuus on esillä lähinnä valtuus- ja määrärahaesityksinä uusiin investointeihin. Valtiontalouden seurannassa omaisuus esitetään valtion taseessa sekä valtiontalouden kokonaislaskelmissa, mutta niissäkin päähuomio kohdistuu useimmiten lähinnä siihen, kuinka paljon valtiolla on velkaa – valtion omaisuus jää sivuun.

Talousarviomääräyksissä edellytetään, että valmisteluasiakirjoissa eritellään investointien ja niiden käyttökustannusten kuluja seuraaville vuosille. Ohjeistus on kuitenkin yleistasoista, eikä tällaista erittelyä ole aina tehty. Investointien vaikutusta viranomaisen tulevien vuosien toimintamenoihin olisi syytä käsitellä valmisteluvaiheessa tarkemmin. Erityisen tärkeää tämä on väyläinvestoinneissa, joissa investointipäätöksillä luodaan hyvin pitkäikäisiä rakenteita. Investointipäätös sitoo määrärahoja myös väylän hoitoon ja ylläpitoon väylän koko elinkaaren ajaksi. Liikenneverkon korjausvelan kasvu 2010-luvulla kertoo investointien liiallisesta painottumisesta tai liian vähäisestä panostuksesta ylläpitoon ja korjaukseen. Valtion talousarvioletalouden ulkopuolelle perustettavat hankeyhtiöt ja niiden toimesta rakennettavat uusinwestoinnit monimutkaistavat edelleen asiaa, sekä talousarvion kannalta että omaisuuden hoidon kannalta.

Liikenneverkon kehittämisessä keskeiset kysymykset ovat, ensinnäkin määrärahojen kokonaistaso ja toisaalta investointien ja ylläpidon määrärahojen suhde. Määrärahojen kokonaistasolla voidaan vaikuttaa siihen, millainen liikenneverkko on ja määrärahojen suhde pitkälti määrittää missä kunnossa olemassa oleva liikenneverkko on. Jos halutaan voimakkaasti kehittää liikenneverkkoa ja investoida uusiin rakenteisiin, on varauduttava ylläpidon määrärahatarpeen nousuun tai verkon heikkenevään kuntoon. Kysymykset ovat erityisen ajankohtaisia, koska liikenneverkkoon panostaminen on yksi elvytystoimista ja sillä mihin hankkeisiin päädytään suora vaikutus tulevien vuosien määrärahatarpeeseen.

Työllisyyden edistäminen

Valtiolla on rajalliset mahdollisuudet luoda uusia, pysyviä työpaikkoja. Valtio voi kuitenkin edistää työttömien työnhakijoiden työllistymistä avoimille työmarkkinoille esimerkiksi yrityksille myönnettävällä palkkatuella.

Etenkin yrityksille kohdennettua palkkatukea pidetään jossain määrin vaikuttavana toimenpiteenä. Kotimaisten tutkimusten mukaan palkkatuettu työ yksityisessä yrityksessä parantaa henkilön työllistymistodennäköisyyttä palkkatukijakson jälkeen. Julkisen sektorin palkkatukityön ei ole havaittu vaikuttavan henkilön myöhempään työnsaantiin. Vuosina 2015–2019 palkkatuki yksityiselle sektorille väheni samalla kun kuntien palkkatuen käyttö kasvoi.

Kauan työttömänä olleiden pääsy avoimille työmarkkinoille on usein pitkä, ja osan työllistyminen on epätodennäköistä tukitoimista huolimatta. Pitkäaikaistyöttömät tarvitsevat TE-palvelujen lisäksi usein myös sosiaali- ja terveyspalveluja ja toimeentulotukea. Osalle TE-palvelujen ja toimeentulotuen asiakkaista sähköinen itsepalvelu ei korvaa henkilökohtaista neuvontaa ja ohjausta. Yhteistyötä ja tiedonvaihtoa valtion, Kelan ja kuntien viranomaisten välillä tulisi parantaa monialaisia palveluja tarvitsevien asiakkaiden palveluissa ja työllisyyttä edistävissä toimenpiteissä. Esimerkiksi Euroopan sosiaalirahaston (ESR) rahoittamalla hanketoiminnalla ja kansallisen työllisyyspolitiikalla on samoja tavoitteita heikossa työmarkkina-asemassa olevien tilanteen parantamiseksi, mutta ESR-hankkeisiin on vaikeaa löytää työttömiä työnhakijoita. Osittain tämä johtuu siitä, että eri viranomaiset vastaavat ESR-hankkeiden hallinnasta ja työvoimapalveluista.

Tulevaisuuden työvoiman kannalta nuorten pitkäaikaistyöttömyys on erityisen ongelmallista. Nuorten työpajat ovat tarjonneet tutkitusti vaikuttavan keinon lisätä nuorten opiskeluhalukkuutta ja valmistumista toisen asteen koulutuksesta. Samalla myös työnsaantimahdollisuus paranee. Työpajatoiminnan kehittämistä tulisi jatkaa siten, että se tukisi entisestään etenkin alle 20-vuotiaiden ja ilman toisen asteen tutkintoa olevia nuoria suorittamaan toisen asteen tutkinnon ja siten parantamaan työmarkkina-asemaansa. Tarkastuksen mukaan etsivän nuorisotyön mitoitus kunnissa ei ole yhteydessä koulutuksen ulkopuolella olevien 17–24-vuotiaiden nuorten osuuteen tai 18–24-vuotiaiden työttömien osuuteen. Etsivän nuorisotyön tehokkuutta voidaan parantaa kohdentamalla valtionavustuksia vahvemmin alueellisen palvelutarpeen mukaan. Kolmas palvelukanava nuorille on nuorten Ohjaamo-toiminta, joka tarjoavat alle 30-vuotiaille nuorille tietoa, neuvontaa ja ohjausta työhön, koulutukseen ja arkeen liittyvissä asioissa. Rahoituksen ja toiminnan monimuotoisuudesta johtuen valtakunnan tasolla ei ole yhteistä nuorten palveluiden tavoitteiden asetantaa, ohjausta ja vaikutusten seurantaa.

Nykyisessä taloustilanteessa työllisyys on laskenut. Toisaalta tulevaisuuden väestökehitys ei ole Suomelle suotuisa. Olisikin tärkeä pyrkiä löytämään vaikuttavia keinoja, joilla mahdollisimman suuri osa työvoimasta pysyisi huonosta työllisyyskehityksestä huolimatta työmarkkinoille aidosti käytettävänä. Edellinen hallitus teki alueellisen työllisyyskokeilun ja nykyinen hallitus käynnistää ensi vuonna työllisyyden kuntakokeilun. Aiemmassa kokeilussa jossain määrin toteutui ja uudessa kokeilussa on riskinä, että asiakkaita ohjataan kuntoutuvaan työtoimintaan tavallista enemmän, vaikka osalle asiakkaista muut palvelumuodot edistäisivät paremmin pääsyä avoimille työmarkkinoille. Elinkeinoelämälle kuitenkin tärkeää olisi, että mahdollisimman suuri osa työvoimasta voisi toimia avoimilla työmarkkinoilla ja työvoiman tarjonnasta ei muodostuisi kasvun estettä jos ja kun talouskehitys kääntyy suotuisaksi.

Lisätiedot:

Tuloksellisuustarkastusneuvos Visa Paajanen, visa.paajanen@vtv.fi, 040 734 8402